

πα τ'άλλα· όταν την ψαλλιδισμένη αυτή ζωγραφιά την κολλῆς σὲ μιὰ βιτρίνα καὶ κρᾶξεις «καμαρῶστε την, καὶ φτύστε ἀπάνου στὸν πίνακα, γιατί ἐκείνος δὲν ἀξίζει»,—τότε τέτοια καμώματα ἢ δὲν εἶναι σοβαρὰ καὶ εἶναι παιδιᾶτικα, ἢ πηγάζουν ἀπὸ μιὰ πολὺ ἀλαφρὴ καὶ συγχισμένη συνείδηση τῶν πραγμάτων. Στὴν περίστασι τούτῃ ὄχι τὸ ξεχωρίσμα, ἀλλ' ἀπεναντίας, γιὰ τὸν κριτικὸ νοῦ, τὸ ἀντάμωμα εἶναι ἐκεῖνο ποῦ θὰ βοηθήσῃ γιὰ τὸ ξεδιαλυθῆ καὶ γιὰ τὸ ξεναπαρσταθῆ τὸ πρόσωπο τοῦ Κονεμένου. Τὸ ἀντάμωμα μὲ τὴ μεγάλη ἀπολυτρωτικὴ καὶ μὲ τὸνομα τοῦ Ψυχάρη—πολὺ σωστά—σημαδεμένη κίνησι μ' ὄλους αὐτοὺς τοὺς λογῆς λογῆς διανοητικούς ἢ κοινωνικούς ἐργάτες, ἀξιοτίμητους ἢ ἀξιοθῆμαστους, ποῦ ὅπως καὶ ἀν τοὺς πῆς τὸνομά τους, ἢ μαλλιαροὺς, καθὼς τοὺς λένε οἱ περιγελαστές καὶ οἱ πρόστυχοι, ἢ νεοσολωμικούς, ὅπως τοὺς πρέπει, τὸνομά τους θὰ μείνῃ μὲ τιμὴ στὴν ἱστορία, ὅταν ἴθ' ἔχουνε ξεριτίσει καὶ καπνὸς χαθῆ πολλές δόξες καὶ ἀμέτρητες φῆμες. Ἀπεναντίας ὁ Κονεμένος εἶτανε γιομάτος ἀπὸ κανόνες καὶ ἀπὸ συνταγὲς γλωσσολογικές. Καὶ εἶταν ἴσα ἴσα ὁ πιὸ συστηματικός. Κι ἀν δὲν εἶτανε Ψυχαριστής, ἀν δηλονότι σὲ μερικὲς λεπτομέρειες δὲ συμφωνοῦσε μὲ τὴν ἀλύγιστη λογικὴ καὶ μεθοδικότητα τοῦ δάσκαλου τοῦ «Ταξιδιοῦ», καὶ ζητοῦσε συντηρητικώτερα καὶ συμβιβαστικώτερα μὲ τοὺς κειροὺς νὰ τὰ βολέψῃ, ὅμως εἶτανε προϋψαριστής καὶ ἀπὸ τοὺς πιὸ γενναίους. Εἶναι αὐτὸς ποῦ ἔγραψε: «Ἡ σημερινὴ κοινὴ γλῶσσα ἔχει σχηματιστῆ ἀπὸ τὴ διαφθορὰ καὶ ἀπὸ τὴ συγχώνευσι ὄλων τῶν ἀρχαίων διαλέκτων· ἀλλ' αὐτὴ τὴ διαφθορὰ καὶ τὴ συγχώνευσι τὴν ἔχουν ἐνεργήσει βαθμηδὸν οἱ αἰῶνες, καὶ γιὰ τοῦτο ἡ νέα αὐτὴ γλῶσσα εἶναι σῶμα ποῦ ἔχει ἐνότητα καὶ μορφή, καὶ ἔχει κανόνες, καὶ εἶναι σῶμα ζωντανό, καὶ εἶναι γέννημα γνήσιο τῆς ἀρχαίας, καὶ ἔχει δικαιώματα ὅσα εἶχε καὶ ἡ ἀρχαία. Μιὰ γλῶσσα ὅμως ποῦ τὴν ἐφικίσαμε· ἐμεῖς στὸ διάστημα μιᾶς ἡμέρας, ἀνακατώνοντας ἄνομα ὅσο καὶ ἀνόητα μὲ δικὸ μας τρόπο ὅλα τὰ στοιχεῖα, ἀρχαῖα καὶ νέα, γλῶσσα ποῦ ἀπὸ τὸ ἔθνος μῆτε ἔγινε μῆτε εἶπουν δυνατὸν νὰ γίνῃ, εἶναι ἄψυχο ἔκτρομα ποῦ δὲν ἔχει μορφή καὶ ἐνότητα παρὰ μόνον στὴ φαντασίᾳ τῶν λογιστῶν. Καὶ ὅμως, καθὼς ἔχουμε πῆ καὶ προτῆτερα, οἱ κόποι ἐκείνων δὲν θὰ πᾶν τελείως χαμένοι, ἀλλὰ θὰ χρησιμεύουν γιὰ ἕνα ἄλλο σκοπὸ ποῦ αὐτοὶ δὲν ἐφάνταζονταν. Ἐκεῖνοι ἐξέβαψαν ὅλο τὸ ὕλικό ποῦ ἐμεῖς

τώρα τὸ βρίσκουμε ἕτοιμο. Ἀλλὰ ἐμεῖς τοῦ δίνουμε ἄλλο σχῆμα καὶ τὸ ὑποτάσσουμε στοὺς κανόνες τῆς νέας Γραμματικῆς, ἐπειδὴ τὸ ἔθνος καὶ ἡ ἐποχὴ εἶναι θέλουσε».

Ἡ θεωρία, ἡ ἀρχὴ καὶ ὁ σκοπὸς τῆς νέας γλωσσικῆς συνείδησης, καθὼς διατυπώνονταν στὰ 1873 στὸ σημαντικώτατο φυλλάδιο τοῦ Κονεμένου «Τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης» δὲ διαφέρουν ἀπὸ τὴ θεωρία, τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ σκοπὸ τῆς νέας γλωσσικῆς συνείδησης καθὼς παρουσιάστηκε μὲ τὸ «Ταξίδι» στὰ 1888 παρὰ στὸ καὶ ἐκεῖνο ποῦ φέρνει πιά, ὕστερα ἀπὸ δεκαπέντε χρόνια, ἡ προκοπὴ τῆς Ἰδέας, τὸ ὠρίμασμα τοῦ καρποῦ, τὸ πιὸ στρογγυλὸ σχῆμα, ὁ πιὸ πολὺς χυμὸς· δὲ διαφέρουν παρὰ στὸ καὶ ἐκεῖνο ποῦ μᾶς δίνει μιὰ ἀκέρια ἐπιστήμη συντροφιασμένη ἀπὸ τὴν πιὸ λαμπερόχρωμη ποίησι. Ὅμως ὁ Κονεμένος εἶν' ἕνας πρόδρομος μεγαλοφυΐας. Καὶ γιὰ τοῦτο τὸν ξεχωρίζει, καθὼς τοῦ ἀξίζει, ὁ ἴδιος ὁ Ψυχάρης σὲ τοῦτες τὶς ἀξιοσημειώτες γραμμῆς, μέσα σὲ μιὰ του σημείωσι τοῦ δευτέρου τόμου τῶ «Ρόδων καὶ Μήλων». «Τὸ σύστημα τῆς μιᾶς γλώσσης βεβί σκεται, ποῦ νὰ πῆ κανεῖς, ἐφαρμοσμένο στὰ βιβλία τοῦ Κονεμένου πολὺ καλῆτερα καὶ πιὸ δυνατὰ παρὰ σὲ ἄλλο κανένα. Εἶναι μιᾶς γλώσσης, μὰ ἡ μισογλωσσία τοῦ εἶναι πιὸ μεθοδικὴ παρὰ στοὺς ἄλλους. Βάζει πλάγι πλάγι: δύο ἀντίθετες γραμματικῆς, μὰ τουλάχιστο μ' ἕνα σύστημα, μὲ μιὰ θέλησι... Σὰν πιάσι κανεῖς νὰ μελετήσῃ μὲ τὰ σωστά τοῦ τῆ μιᾶς γλώσσης, μὲ τὰ καλὰ, μὰ καὶ μὲ τὰ κακὰ τῆς, πουθενὰ δὲ θὰ τοῦ φανῆ πιὸ ἀξιομελέτητη παρὰ τοῦ Κονεμένου τὰ βιβλία. Πρέπει νὰ πῶ τὴν ἀμαρτία μου τώρα μονάχα, ὕστερις ἀπὸ τοῦ Krubacher τὸ ἀνάγνωσμα, πῆρα νὰ τὰ διαβάσω, καὶ χάρηκα βλέποντας ἄνθρωπο ποῦ ἔκαμε τόσα καὶ τόσα γιὰ τὴ δημοτικὴ, καὶ ποῦ, ἀκόμα καὶ ἐδὲ συμφωνοῦμε καθαφτό, ξέρει τί λέει. Λυποῦμαι μονάχα ποῦ ὁ σεβαστός καὶ ἀγαπητός μου κ. Κονεμένος δὲ μοιάζει νὰ μᾶς κατάλαβε πάντα... Μὰ τὸ πιὸ σπουδαῖο καὶ τὸ μόνον ποῦ ἔχουμε νὰ θυμηθῶμε εἶναι ποῦ ὁ Κονεμένος πολέμησε γιὰ τὴ δημοτικὴ καὶ τὴν ἀγάπησε».

*

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς ὁ Κονεμένος, ἐνῶ ἀνήκει στὴν εὐεργετικὴ Σχολὴ τῶν Κερκυραίων, ποῦ ἀνάμεσα τοῦ Βηλαρά καὶ τοῦ Ψυχάρη, καὶ μέσα στὴ γλωσσικὴ σύγχισι καὶ στὸν ἀκράτητο λογιστικισμό, κράτησε μόνη τὴν ἀγνή παράδοσι τῆς ζωντανῆς γλώσσης, διαφέρει ἀρκετὰ ἀπὸ τοὺς συντοπίτες

του. Στέκεται κάπως μακριὰ καὶ ἀπὸ τὸ λεπτό—καθὼς ὁ Κρουμπάχερ τὸν ὀνομάζει—Πολυλᾶ, τὸν ὑποκειμενικώτερο στὸ γλωσσικὸ ἀνακάτωμα, καὶ ἀπὸ τὸν ἀδρό κ' ἐπικρατικώτερο δημοτικιστὴ Θεοτόκη, καὶ ἀπὸ τὸ μετρημένο δημοτικισμό τοῦ Κκλοσγοῦρου μακριὰ· ὁ Κονεμένος βρίσκεται πιὸ κοντὰ στὸ Λασκαράτο τῆς Κεφαλλονίας. Στὴ «Διαθήκη» τοῦ ὀνομάζει τὸν ποιητὴ μὲ τὸ «Λιζουριού» καὶ τοῦ συνένττου στὴ «Γυναῖκα μου», τὸν πεζογράφου τῶν «Χαρακτήρων» καὶ τῶν «Μυστηρίων τῆς Κεφαλλονίας», τὸν ὀνομάζει «σύντροφο στὰ αἰσθήματα καὶ σὲ μερικὲς ἰδέες». Ὁ Κονεμένος εἶναι τῆς φυλῆς τοῦ Λασκαράτου, καὶ σὰ νὰ συνεχίσει τὸ ἔργο ἐκείνου πλεονεκτήτερα καὶ πιὸ καθαρισμένα. Κάποιος στοχαστικός εἶπε: «Ἐξω ἀπὸ τὴν ποίησι κ' ἐξω ἀπὸ τὴν εἰρωνεία, τίποτα δὲν ἀξίζει». Ὁ Κονεμένος ἢ σφουρίζει τραγουδιὰ, ἢ μονάχα σφουρίζει... κοροϊδευτικά. Λιγοστὸ εἶναι τὸ τραγοῦδι τοῦ, καὶ περισσὸ τὸ σφουρίσμα τοῦ. Ἔχω μπροστὰ μου μιὰ δυσκολόβρετη συλλογὴ ποιημάτων τοῦ, τυπωμένων ἀνόνομα στὰ 1874. Δεύτερη διορθωμένη ἐκδοσι στίχων, γραμμένων ἀπὸ τὰ 1859 ὡς τὰ 1865. Σὰ νὰ εἶτανε μιὰ νεανικὴ μονάχα ἐξαψὴ κ' ἕνα περσοτικὸ σκέρτσο στὴ ζωὴ τοῦ τῆ τραγοῦδι. Ἐμπνέεται καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴς αἰώνιες κοινοτοπίες τῆς λυρικῆς Μούσας. Μᾶς ξεμυστηρεῖται τὴς ἀγάπες τοῦ καὶ τοὺς πόνους τοῦ, μᾶς μιλάει γιὰ τὰ συναπαντήματα καὶ τοὺς χαμούς· γιὰ τὴς γνωριμῆς καὶ τοὺς θάνατους, γιὰ τὰ μάτια καὶ τὴς πρωτομαγιῆς. Εἶναι τρυφερός, πονεμένος, πλατωνικός, δακροσταλάχτος. Κάποιοι στίχοι τοῦ, τρεμουλιαστοὶ σὰ δροσοσταλίδες στὴν ἄκρη ἀπόνα πράσινο φυλλαράκι:

Τρέμει στὴν κλίνη σου—τὸ φυλαχτό,
τὸ φῶς τοῦ λύχνου σου—τρέμει καὶ αὐτό,
τρέμουν τὰ γόνατα,—τρέμ' ἡ καρδιά μου,
τρέμει σὲ χεῖλή μου—τὸ φίλημά μου.

Κι ἀν εἶναι καὶ ὄνειρο,—καὶ τί πειράζει;
Γλυκὸ εἶναι ὄνειρο—καὶ ἀλήθεια μοιάζει.
Τρέμουν τὰ γόνατα—τρέμ' ἡ καρδιά μου,
καὶ ἄς εἶναι καὶ ὄνειρο τὸ φίλημά μου.

Καὶ οἱ ἄλλοι ἀπὸ «Τὸ θάνατο τῆς ἀγαπημένης τοῦ»,

Τὰ μάτια ἀπάνου ἐσῆμωσες,
Ἐσῆμωσες τὰ χέρια,
Ὁ ἥλιος θολὸς ἐπρόβαλε
Γιὰ σένα ἕνα ταχύ·

ΨΥΧΑΡΗΣ

Η ΑΡΡΩΣΤΗ ΔΟΥΛΑ *

Νόμιζε ὁ Ἀντρέας πῶς θὰ τὴ διασκεδάσει λέγοντάς τῆς κ' ἕνα λόγο νὰ γελάσῃ. Μὰ τὴν κούραζε τρομερὰ ὡς καὶ τὸ γαργάλισμα ἐκεῖνο ποῦ γίνεταί μέσα μᾶς σὰν πᾶει τὸ γέλιο νάνεβῆ στὰ χεῖλιά μας. Καὶ τόσο λιγνὴ ποῦ κατανοῦσε διάφανη. Ἀδύναμη ὅσο φανταζόσαι. Ἰσα μὲ τὴν πέμτη, ὀχτώ, ἢ μόνη τῆς θροφῆ, λαφριά σαμπάνια, σαμπάνια ἐννοεῖται ἀνακατεμένη μὲ νερὸ περίσσιο, πάχος, κάπου κάπου μιὰ χουλιαριά κασὲς σ' ἕνα ποτήρι κρύο νερό. Τῆς τὰ δίνανε γιὰ νὰ βασταχτῆ ὅπως ὅπως νὰ φάῃ καθαφτό, νὰ μασήσῃ, δὲν τῆς φέρνανε τίποτα· καμιά στερεὴ τροφὴ νὰ πίνῃ μονάχα, καὶ συνογύρεβε. Ἀξάφνα, τὴν παρασκευῆ, ἐννια, γύρεψε καὶ φαγί, φαγί νὰ φάῃ. Φοβήθηκε ὁ Ἀντρέας. Πάρα πολὺ νωρίς· δὲ θὰ τὴν ἀρέσῃ βέβαια ὁ για-

τρός. Μὰ ὁ γιατρός εἶχε δικὴ του γιατρικὴ.
—«Μπράβο! Νὰ τῆς φέρουνε, ἀφοῦ γυρέβει. Καλὸ σημάδι!»

Παρακάλεσε κρυφὰ ὁ Ἀντρέας τὴ νοσοκόμα, τὴ Βιχτώρια, νὰρχισῃ ἀγάλια ἀγάλια, ἕνα πιατάκι μικρὸ μικρὸ νὰ τῆς δίνῃ, ποῦ νὰ τσιμπήσῃ, καὶ τέλειωσε. Τάξανε λοιπὸν τῆς Κατινούλας πῶς τάπογεμα θὰ τῆς φτειασοῦνε μιὰ κρέμα. Φιντάσου! Ἰσχυρὴ μέσα καὶ καφέ, γιὰ τὸ γούστο. Πρόσμενε, πρόσμενε ἡ Κατινούλα. Πότε θὰ ὀτάσῃ; Στὴν κάμερῆ τῆς, ἀπὸ τὸ μεσημέρι, καθότανε στὴν πολθρόνα κ' ἐπλεκε μιὰ μεσόκοπη γυναῖκα, γριούτσικη καὶ χοντρή, ποῦ τὴν πρόσσεχε ὅταν ἔλειπε ἡ Βιχτώρια, εἶδος παρανοσοκόμα. Εἶτανε καὶ ὁ Ἀντρέας στὴν κάμαρα, ἐκεῖνη τὴν ὥρα. Ἡ Κατινούλα ἔσπλωμένη πάντα καὶ τὸ χαμῆγελὸ τῆς μιὰ γλύκα, σὰ νὰ θεωροῦσε ἀγγέλους στὸ ταβάνι. Ἄνευρόπλεκε δυνατὰ, γιὰ τὴν τώρα μπορούσε νὰ πῆ δυὸ λόγια χωρὶς κόπο, ἀρκεῖ νὰ μὴ λαλοῦσε μὲ συνέχεια, ἀνευρόπλεκε καὶ ἀναστένανε, λὲς νῆλιωνε ἡ καρδιά τῆς.

—«Ἄχ! περίφημη, περίφημη θᾶναι ἡ κρέμα!»

—«Περίφημη!», τῆς ἀποκρίθηκε ἡ γυναῖκα, καὶ ἔσανάπιασε μάνι μάνι τὴ δουλειὰ τῆς, νὰ μὴν ἀνοίξουνε κουβέντα. Ὁ Ἀντρέας, τὴ φημερίδα τοῦ στὸ

χέρι, καὶ διάβαζε. Ἄκρη σιωπῆ.
Κατόπι ἀπὸ δέκα λεοτὰ, ἡ Κατινούλα·
—«Κυρία Σαβή!»—τόνομα τῆς παρανοσοκόμας.
—«Τί τρέχει;»
—«Ὁξυη, λέει, καὶ καρὲ μέσα! Ὁχ! τί καλὸ ποῦ θᾶναι!»

Ποῖο; Μὰ νὰ ἡ κρέμα ποῦ τὴν ξεχάσανε στὸ μεταξύ κ' ἡ γριὰ καὶ ὁ Ἀντρέας, ποῦ δὲν τὴν ξεχιοῦσε, φίλε μου, ἡ Κατινούλα.

Ἡ ὥρα τέσσερις, τῆς φέρνουνε πιά καὶ τὴν κρέμα. Τὴ ρουφᾷ μπροστὰ σ' ὄλους ἄψε σβῆσε.

—«Ὁέλω καὶ ἄλλη!»

Κατανοῦσε κωμικὰ. Αἱ! τὸ σάββατο, κανένα ζουμάκι; Τί ζουμάκι; Καλέ, κρέας νὰ τῆς δώσουνε, λέει, πατάτες, ψάρι, νὰ τῆς δώσουνε ἀπὸ κείνα τὰ νόστιμα, τὰ ὀρεχτικά ποῦ κάθε μέρα τὰ πηγαίνουνε μὲ τὸν ταβάνι στοὺς ἀρρώστους καὶ ποῦ τὴ μεθᾷ ἡ μυρωδιὰ τοῦς.

—«Πεινώ!»

Σὰν πεινάς, παιδάκι μου, γιατρικὰ δὲ βρίσκεις ὄξω ἀπὸ τὸ μαγερεῖο. Ἀλήθεια, σὰν ἀρρώστια τὴν πλάκωσε ἡ πείνα. Ἔτσι περάσανε κ' οἱ ἑπτὰ σημαντικώτερες μέρες, ποῦ ἔλεγε ἡ Βιχτώρια. Δούλεβε μιὰ μορφὴ τὸ νεορὶ τῆς. Δούλεβε καλοῦτσικα

* Ἡ ἀρχὴ τοῦ στὸ 228 φύλλο.

Αδίκη μοίρα, αγάπη μου,
Ψηλά έβαλε τ'αστέρια
Χωρίς παρτίδα εύρέθηρες,
Χωρίς άπαντοχή.

Κι ανάμεσα στην έλεγειακή και στην ειδυλλιακή του ένθεση ξεμυτίζει, δειλότερα στην αρχή, τολμηρότερα ύστερα τ'ό επιγραμματικό κεντρί. Τ'ό πιο πολύστιχο ποίημα τ'ης συλλογής «Η παλιά μου αγάπη» είναι συνθεμένο μαζί από τρυφερό πάθος και, πιο πολύ, από σατυρική κακία. Από τ'α σημειώματα στο τέλος βλέπουμε πώς άδιαφορούσε για τ'ους στίχους του, δέν είχε και πολύ πίστη στην αξία τους — ή αλήθεια είναι πώς μεγάλη δέν είναι ή αξία τους — και σχεδόν τ'ους περιφρονούσε. Γνώρισμα, πού μάς θυμίζει, κι αυτό, τ'ό Λαγκαράτο.

*

Η «Οικογένεια», μελέτη, καθώς τ'ην υποτίτλοφορεί, φάνηκε στην Κέρκυρα στ'α 1876. Μέσα στ'α έν.κ κεφάλια τ'ων 68 σελίδων τ'ης έβαλε ο φιλόσοφος συγγραφέας τ'ης όλο τ'ό νου του τ'όν άνεξάρτητο, όλη τ'η γενναία του αισθαντικότητα. Κάποιες γραμμές τ'ης μελέτης αυτές τραβάνε ίσα με τ'η λεπτή συγκίνηση τ'ου ποιητικού ρευμασμού : «Έκείνο πού κυρίως σχηματίζει και χαρακτηρίζει τ'ην ανθρώπινη ύπαρξη, εκείνο πού τ'ην εύγενίζει, πού τ'ην ύψώνει, είναι ή εύαισθησία και ή εύαισθησία εν' άχωριστη με τ'η νοημοσύνη ή εύαισθησία δηλαδή έχει δική τ'ης νοημοσύνη, όπου δέν ήμπορεί να τ'ην έννοηση παρά ένας όπου να εν' εύαισθητος... Στ'όν άνθρωπο ή φύση έχει δώσει δύνάμεις εύγενικαίς όπου ή άνθρωπος πρέπει να τ'αίς γυρέψη, να τ'αίς κληιεργήσει, να τ'αίς αναπτύξη. Ο άνθρωπος είναι τ'ό έντελέστερο πλάσμα, είναι ο βασιλέας άπάνου στ'όν Πλανήτη του· ή άνθρωπος λοιπόν για κάτι άνώτερο πρέπει να επλάσθης, κάτι πρέπει να είναι. Σε μια παγκόσμια Συνέλευση δέν θά είχε τόχα δικαίωμα κι ο δικός μας Πλανήτης να φέρη εκεί τ'ό λιγώτερο λιγώτερο μια ψήφο; Σε μια παγκόσμια συνέλευση θά έστειλε κι ο Πλανήτης μας τ'όν αντιπρόσωπό του, τ'όν καλύτερο πού να είχε, έναν άνθρωπο πού δικαιωματικώς και εν' ανάγκης θά έλάβαινε μια θέση στ'ό πλευρό τ'ων άλλων αντιπροσώπων, ως εΐταν και άγγελος οί άλλοι εκείνοι».

Τ'ην πιο διαλεχτή του ποίηση ο Κονεμένος φαίνεται πως τ'ην έβαλε στ'όν πεζό λόγο του. Όμως ή «Μελέτη» κάθε άλλο είναι παρά τ'ό γέννημα έ-

νός ποιητικού δνείρου, κάθε άλλο παρά τ'ό παιγνίδι ένός περιγελαστή. Με μια συγκίνητη συγκρατητή κι άποσκεπασμένη κάτου από ένα δυνατό, μά ήτυχο και προ οφός λόγου (όπως κρατάει άποσκεπασμένες και τίς πηγές τ'ης πολυποικιλίας και στερεωμένης μόρφωσής του ο συγγραφέας τ'ης, τ'όπος αυτός για ναποφύγη κάθε τόνο διδαχτικό και κάθε πολυγνωσίας επίδειξη) ο Κονεμένος εξετάζει τ'α σχετικά τ'ό ένα με τ'ό άλλο ζητήματα τ'ου γάμου, τ'ου διαζύγιου, τ'ου έρωτα, τ'ων παιδιών, τ'ης οικογένειας και σ'αυτά, και σ'α να λέγαμε άπρόσωπα, μά γενναία και τολμηρά και δίχως να επηρεαστή από τ'ην Πρόληψη, και δίχως να προσκυνήση τ'η Συνήθεια, χτυπάει τ'ό σύστημα, και κοιτάει ναύρη έναν άλλο τ'όπο πού να σβύνη πιο σοφά και πιο άκέρια τ'η μεγάλη δίψα τ'ης κοινωνικής εύτυχίας, όσο κι αν ο τ'όπος αυτός μπορεί να φανή παράξενος και σκανταλιάρης και — μ'ην τ'ό κρύβουμε — άνήθικος στ'α μάτια τ'ων ανθρώπων, και πιο πολύ τ'ων νοικοκυραίων, και τ'ων άλυσοδέτων, πού ή δέν έχουν ελεύθερη τ'η γνώμη τους ή πού άλλοι στοχαζονται γι' αυτούς μια για πάντα. Ο Κονεμένος τραβάει πέρ' από τ'ην καθιερωμένη ήθικη, βλέπει π'ρος μια ήθικη άπαράδεκτη, για μάς ακόμα, όμως ουσιαστικώτερα και σ'αν ένας πυροσβέστης, πού πολεμώντας να γλυτώση από τ'η φωτιά σπίτια παρέκει άπειραχτα ακόμα και ζωές ανθρώπων, δε θά δισταζε να γκρεμίση με τ'ό τσεκούρι τ'ου τ'όλους τετράπλους μπροστά του και να συντρίψη πολύτιμα έπιπλα, εΐτσι κι αυτός γκρεμίζει και συντρίβει τ'α ήθικα έιδωλα, βλέποντας π'ρος έναν άπόμακρο ακόμα γλυτωμό φερμένο από μ'ια άνώτερη ήθικοποίηση. Και καθώς και στην «Οικογένεια» και σ' ένκ σύντομο κ'ρηρο του «Η Κίνα και ο προσηλυτισμός», ο Κονεμένος δείχνεται πώς θά εΐταν άξιος νάμνη, αν οί περιστάσεις κι ο κόσμος γύρω του τότε βοηθούσανε, νάμνη στ'ό χορό τ'ων άνυπόταχτων κ' επαναστατικών φιλόσοφων στ'ό χορό πού κορυφαίοι του λαμπυρίζουν άνθρωποι σ'αν τ'ό Νίτσε, και σ'αν τ'ό γάλλο Λουδοβίκο Μανάρ. Ο Κρουμπάχερ θαυμάζει πώς ο Κονεμένος μπήκε στην ουσία τ'ης γλωσσικής ιδέας, μόνο με τ'ό γερό του νου και με τ'ό φυσικό του αισθημα, χωρίς καμιά γλωσσολογική μόρφωση. Τ'ην ύγεια τ'ου νου του και τ'ό βάθος τ'ης φυσικής εύαισθησίας του πρέπει κανείς να τ'η θαυμάση και σ'άλλα τ'α ζητήματα πού βάλθηκε να εξετάση, εΐζόν από τ'ό γλωσσικό.

Μέσα στ'η «Διαθήκη» του συμπλέκονται ο Λουκιανός κι ο Διογένης, ξεμυτίζουν ο Ρουσσώ και ο Σούιφτ, ο Κονεμένος, ο γέρος π'α Κονεμένος — γεννήθηκε στ'α 1832 κ' ή Διαθήκη φάνηκε στ'α 1901 — ο ζουρλός Κονεμένος, καθώς αυτός τ'ό μολογέ π'ως οί άλλοι τότε λέν, ο βουβλιμένος Κονεμένος — καθώς τ'ό μαρτυρεί κι ο Πασχιάνης, — δίνει δρόμο ελεύθερα στην παραξενιάρια φαντασία του. Μέσα από τ'ό φτωχικό και με επαρχιώτικη άφιλοκαλία τυπωμένο βιβλιαράκι τί πλούτος σ'μορσιονός, και π'ως τ'ό σπέρτο τ'ου πικρόγλυκου λικεριού πού μάς κερνάει, μάς γκραλλίζει και μάς εύχαριστεί! Κάθε λογής ζητήματα και κάθε λογής πράγματα και κάθε λογής πρόσωπα, περνοδιαβαίνουνε μέσα στ'η «Διαθήκη». Τ'α ζητήματα κάποτε παίρνουν πρωτόφαντο χρώμα, τ'α πράγματα ζωντανεύουνε στ'ό χαρτί, τ'α πρόσωπα είναι σκίτσα, βιαστικά, μά επιτήδεια τραβημένα από χέρι τεχνίτη. Και κάτου απ' όλα τ'αυτά ένκς άνθρωπος πολυτάραχος με έγνοιες και με φιλονικίες, γιομάτος από μια ζωή πολυγνώστρα και ξεχωριστή, μά πάντα μένοντας στ'ό περιθώριο τ'ης ζωής. Κάποτε και πότε μια πολυλογία πού θυμίζει τ'ό γέροντα, και τ'όν πεισματάρη, και τ'όν άνοικονόμητο. Μά πάντα ο Κονεμένος, ο κάτου από τ'ην παραξενιά τ'ου τ'όπου του και με όλη τ'η νοσηρή ύπερευαισθησία του, και κ' μια φορά, κι από τ'ην άφορμήν ίσα ίσα τ'ης νοσηρής ύπερευαισθησίας του, πάντα σχεδόν θησαυροφύλακας τ'ου όρθου λόγου και τ'ου ώραιου λόγου με τ'ην περηφάνια και με τ'ην καταφρόνηση τ'ου δημιουργού καλλιτέχνη αγνάγνια από τ'α κοπάδια τ'ων άγονων και τ'ων φρόνιμων πού ή τιμημένη, κανονισμένη και τετράπαχη ζωή τους δε βαρύνει όσο βαρύνει μιας ώρας σκέψη από τ'η ζήση τ'ου στοχαστικού.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΣΤΟ ΘΕΟ

Στ'η νεκρική τ'η σιωπή πού αφήνει τ'ονόμ' σου, σ'δυμένο από τ'α χείλια μου, μά στην καρδιά γινωστό, σ'αν παιδικίστιον έρωτα σ'των γερατιών τ'η στήχη, τ'ην πρώτη σου συγκίνηση πολλές φορές ποδώ.

Έσύ, μέσ' σ'των αίωνων μας τις νύχτες τ'ροβαδούρας, τόνισες στ'ό λαούτο σου πρηγοριές ζωής, κι αν ή λατρεία σου έσθθσεν, εκείνη ή σερβένδα, μένει δνείρο άλησμόνητο σ' όποις καρδιά πονεί.

PENSIEROSO

και ή δίψα, ώστε μήτε λόγος για τ'ό κόσμιο τ'ου νερού. Η πείνα τ'ης π'α, στην Κλινική δέν είδανε τ'ό τ'αίρι τ'ης ως τ'α τότες. Ένα μήνα και πέντε μέρες πού κάθησε, τί δέν έτρωγε; Κι όλο άνυπομονούσε, από τ'ό πρωί στ'ό μεσημέρι, από τ'ό μεσημέρι στις τέσσερις, δηλαδή στ'ό δειλινό, από τις τέσσερις στις έφτά. Τέλειωνε και πεινούσε άκόμη. Έρχότανε ο γιατρός, τ'ης τσιμπούσε τ'α μαγκύλα, τ'α μπράτσα, τις γάμπες, τ'ης τ'α τσιμπούσε δυνατό, να καταλάβη μαθές τί πάχος εΐτανε άπότ'ό. Ρούστωμα φέρτικο ή γερό πάχος, γιατί πάχαινε έλαένα. Γερό εΐτανε και χειρότανε ο κ. Σεβίλας.

— «Τ'ό φαγιό, βλέπετε πως δέν πρέπει κανείς πάντ'α να τ'ο φοβάται, παρατηρούσε τ'ου Αντρέα. Σ'υ φέρνει, σ'υ φέρνει πολύ!»

Τ'η σ'υφέρνει έμοιαζε ναναί τ'ό βαγγέλιο τ'ου Σεβίλα. Καλός ή χριστιανός και τί να κάμης; Άγαπούσε τ'ην Κατινούλα, διασκεδάζε κιόλας μαζί τ'ης. Τ'ου έραζε κάποιον ύψος έδωλο και ζέθαβ'ό πού είχε, καθαρο κι άνόθετο σ'αν τ'ό κουσταλλι. «Ότι πού ένοιγε τ'ην πόρτα τ'ης κ'αμ'έρ'ε τ'ης τ'ό πρωί για τ'ό δέσιμο τ'ης πληγής, ο γιατρός γελούσε τ'ό ήξερε π'ως κάτι παλιέ θάκούσε, πού θά γελάσε. Γελούσε τ'ώρα και ή Κατινούλα, χωρίς να τ'ην πειράζει. Γε-

λούτε με τ'όν τ'όπο πού έλεγε ο κ. Σεβίλας κάθε φορά στ'ό άλλαξοδέσιμο άπάνου»

— «Τ'ί όμορφη, μά τί όμορφη πληγή! Δέν μπορούσε να βασταχτή, καμάρωνε ή ίδιος τ'ην πληγή πού τ'ης άνοιζε τόσο πιδέξια και πού φαινότανε μόλις. Εΐχε δικιο να καμαρώνη ο γιατρός· πληγή δέν άνοιζε, άνοιζε ζωή».

— «Μά ή πληγή μου, γιατρέ, ή όμορφη πότε θά κλείση; Έγώ θέλω να τ'ρέξω στ'ους δρόμους. Θέλω και να φύγω. Κοστίζει έδω».

— «Μη σέ μέλη, θά γίνη γλήγορα και τ'ούτο. Έσ'ένα, τ'ό στομάχι σου θά σέ σώση».

Τ'ό πρώτο σ'άκωμά τ'ης και τ'α πρώτα τ'ης τ'α βήματα, στην κ'αμαρα έννοείται, δέν τ'ης πετύχανε ώςτ'όσο σ'αν τ'ην όρεξή τ'ης, γιατί θ'αφύσσε ή άγαθή μας ή Κατινούλα π'ως τ'ης εΐτανε όλα βολετα, έσκυψε κάτι να μαζώξη χαμου, και λιγοθύμησε. Αφ'ό δέν τ'ό είδε ή Αντρέας. Φεβ'άτος από τ'ην παρακαθή, δεκατρείς τ'ου Σταβ'ρού. Οί έννια μέρες πού έμεινε στ'ό Μπ..., μ' όλα τ'α βάσανα κι όλη τ'ην παροχ'αλη, επειδή άκόμη και σ'αν έφυγε, άναβ'ρωνε μόλις ή Κατινούλα, οί έννια μέρες τ'ης Κλινικής σταθήκανε για τ'όν Αντρέα χαρισάμενες μέρες. Τ'α βάσανα ίσια ίσια κ' οί παραζάλες μπορεί να σ'υ

τονέ γλυκαίνανε τ'όν καιρό εκείνο. Ένοιωθε π'ως ζούσε έξω από τ'α βιβλία του, π'ως γινότανε άνθρωπος. Άθρωπος ζωντανός. Τ'ί περίεργο. Ένοιωθε π'ως καταλάβαινε τ'ώρα και τ'ό Σοφοκλή. Άθρωπος, άνθρωπος κι ο ποιητής του, άνθρωπος πού τίποτις άνθρωπος δέν τ'ο περνούσε για ξένο, άνθρωπος πού ένα ένα π'ρε όλα τ'αθρώπινα τ'α πάθη να σ'ου τ'αναλύση, λοιπόν και πρώτα πρώτα ή ίδιος να τ'α συνισταθ'η, άνθρωπος πού τ'όν άνθρωπο άγάπησε, πού τ'όν άνθρωπο σου ψυχολόγησε παντ'ου και στις τραγωδίες πού διατηρήσαμε και στις τραγωδίες πού πήγανε χαμένες και πού από έναν τίτλο, από ένα στίχο, από μια ύπόθεση βλέπουμε τ'ην πανάθρωπη καρδιά του.

Συλλογίστηκε λοιπόν ή Αντρέας, όσο εΐτανε άκόμη στ'ό Μπ..., να ζεσηκώση και στις έφτά τραγωδίες και σ'αποσπάσματα κάθε λέξη πού σηκίανει πάνω, χαρά ή άγρη, να στήση πίνακα, να συγκρίνη τί Σοφοκλή με τ'ους συνκ'αιριότες του. Τ'ην πέμτη, όχο του Σταβ'ρού, σ' ένκ μαγαζιό, δίπλα στ'ό δρόμο πού καθότανε, άγόρασε και χ'ότινα πλακάκια, και κ'αρτονακία χοντρούλη, για να τ'α ξεχωρίξη έφοκολα τ'ό χέρι και να σημειώνη από μια λέξη στ'ό καθίνα με τ'ην παραπομπή τ'ης. Άρχισε τ'όν πίνακα, τ'ην παρακαθή, έννια. Πλήγορις άγ-

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΟΔΙΕΣ

Χρισμένο στον άμμο.—Ζ. Φυτίλη.—Το Ξεφάντωμα.—Η. Κουλουβάτου.

Το καινούριο δράμα του κ. Φυτίλη κοινωνικό έχει θέμα καθώς και τα πρωτιτερανά του. Ένας έμπορος—Στεφανής—παίρνει τή Μέλπω που τον αγαπήσε μά που βρίσκεται να έχη πολύ πύ ψυχική ανατροφή από κείνονα. Με τον καιρό ή αγάπη της ξεθυμαίνει κι αρχίζει να καταλαβαίνει του Στεφανή τήν ούσιαστική προστυχιά και να παθαίνεται με τή στενόχωρη ζωή της. Κ' ή γυναίκα που ψυχοπονεί εύκολα γελιέται και ξεφεύγει σε παραστρατίσματα. Τό ξέρουν αυτό κι ο Φίλιππος—ο αδερφός του Στεφανή—που τήν κρυφαγαπούσε από μικρός—κι ο Παύλος, φίλος αυτός του Στεφανή μά και μαριόλος γυναικαρπάχτης.

Ο Φίλιππος σπούδασε στην Ευρώπη κι αλείρηθηκε κάπως πολιτισμό. Ίσως και γιατί από φυσικό του σέβεται τό χρέος, φυλάγεται γνωστικά και κρύβει τήν αγάπη του και προσπαθεί να γλυκάνη τής Μέλπως τή ζωή με τήν παρηγορητική φίλδα του. Ο Παύλος όμως τής στίνει πύβουλη παγίδα και τήνε κυριεύει σε μίαν ώρα παραφορας κι αδύναμης απέλπισίας. Η Μέλπω μετανιώνει και ξεμολογιέται του Φίλιππου. Κι αυτός τότε τής λείει τήν αγάπη του και θέλει να τήνε σώση φεύγοντας μαζί της μακριά. Μά είναι άργά. Ο Παύλος τήνε βαστά. Και θέλει δι θέλει έρχεται ή στιγμή που τήνε βρίσκει στην άγκαλιά του Παύλου ο Στεφανής και τούς σκοτώνει και τούς δύο.

Δέν είμαι βέβαιος άν ο κ. Φυτίλης θέλησε να ξετάση τό κοινωνικό θέμα τής κακοπαντρεμένης γυναίκας απόλυτα και φιλοσοφικά μόνο ή κι άν πάσκισε σύγκαιρα να ζουγραφίση τή σημερινή ρωμαίικη κοινωνία. Όπως κι άν είναι στο δεύτερο θαρρώ να πέτυχε σημαντικά. Οί χαρακτήρες του—άν και δε στάνουνε στην ήρωική τήν ύπερβολή που κάνει τούς τύπους—είναι ως τόσο πολύ καλά παρατηρημένοι και καθημερινής αλήθειας.

Ο Στεφανής είναι παλιός μας φίλος: ο καλόζωος, χαροκόπος έμπορος με τό στενό κεφάλι και τό ανατολίτικο μαχμουρλίκι, με τις πατροπαράδοτες ιδέες πως ή γυναίκα είναι χαδεμένη κι ήμυαλη σκλάβα, πως ο άντρας έχει τό δικαίωμα να γλεντάει και να μεθοκοπά φτάνει να κάθεται φρόνιμα στίτι

της ή νοικοκυρά, πως οτι δέν καταλαβαίνει, δέν αξίζει δυο παράδες, πως αυτός είναι ο πλάστης και δικαιοκρίτης, πως ή κοινωνία γι' αυτόν ύπάρχει και στίκεται κι όχι αυτός τό άτομο γιά τήν κοινωνία.

Φαινομενικά όλως διόλου αντίθετη μάς παρουσιάζεται ή Μέλπω. Είναι σπουδασμένη, νοιώθει από ποίηση και μουσική, συναρπάζεται και νοσταλγει ζωή πύ άστραπόβολη και λυρική. Κι όμως όλ' αυτά είναι χουόδι και ψεύτικη γυαλάδα. Στο βάθος είναι πάντα ή προστυχούλα έπαρχιώτισσα που καθώς μου φαίνεται στίκει γιά τήν ώρα ο πύ γενικός τύπος τής ρωμιάς. Από δω κι από κεί πλιατσικολόγησε μερικές ιδέες πολιτισμού, συνάρπαξε τίποτε λόγια σφανταχτερά, καμιά μόδα γιά κανένα γαλλισμό, κι άμέσως βάλθηκε να φωνάζη και να δένεται γιά τή μοίρα της και να γυρεύη όνειροφαντασιές και να καμώνεται πως είναι θύμα. Όλη της ή μόρφωση κατανατά μίαν άσυλλόγιστη όρμη να σπάση, να σκίση, να ξεπεταχτή σε λευτεριές παράνομες, να ξεπεράση τής Τσιγγάνας τήν άφροντισιά. Τό είπε κ' ή Τρισεύγενη του Παλαμά: «Αχ! τσιγγάνες μου μακαρισμένες!»

Άγουρο ξετίναγμα δίχως ρυθμό και δίχως αξιοπρέπεια. Μάς δείχνει όλόκληρη τήν προστυχίλα κάθε κοινωνικής επανάστασης χειροτερεμένη από τή φωνακλιάρικη άψη τής γυναικίσιας φύσης. Δέν τό ξέρει τό κεφάλι τής Ρωμιάς πως ή αρχή χρειάζεται κ' είναι άπαραίτητη και πως ή κοινωνική πρόοδο δε γίνεται από άτομο σε άτομο μά πάντα ξετυλίγεται από γενιά σε γενιά.

Και συλλογίζουμαι πως άδικο ίσως στίκεται να γυρεύουμε φιλοσοφικό μυαλό από τή χτεσινή χανούμισσα, από τή δύστυχη γυναίκα που γιά αιώνας τώρα δουλεύει στα χωράφια και τρυγά και γνίθει και γεννά παιδιά, που καλά καλά δέν τήν ξεχωρίζει ο άντρας της από τις κότες γιά τις γίδες του. Ούτε πάλε άρνούμαι πως και στην εποχή τή ζυζαντινή και στο Φανάρι και στο Σούλι δε σταθήκανε γυναίκες άνώτερες, γυναίκες μάθησης και γνώσης, γυναίκες ήρωϊκές. Μά εΐτανε λιγοστές και δέν άφίσανε φύτρα. Του Ρωμιού τό φιλότιμο άριστοκρατία δε σηκώνει—άκόμα λιγώτερο στις γυναίκες. Και γι' αυτό τό κακό πολυκαίρισε, γι' αυτό ή πρωτεινή βαρβαρόσύνη κ' ή ανατολίτικη σαπίλα κ' ή παιδιάτικη άμυαλσύνη τής φυλής ξεσπύνε πύ φανερά και πύ θεατρικά στα επαναστατικά καμώματα τής σημερινής Ρωμιάς.

Ξερε ο Άντρέας.

—«Έρχεσαι να τό βγάλουμε; Τι λέτε;»

Κι άμέσως τόν πήγε στη σάλα τής χειρουργικής και τού τόκοψε.

—«Συφέρνει, συφέρνει! Πύ καλά έτσι».

Ποιός θα πη άν ο γιατρός δε γλύτωσε μ' ένα κόψιμο τόν Άντρέα κι από κάμποσους μπελάδες—ή κιντόνους—κατόπι;

Ο Άντρέας κουβέντιαζε και με τή Βιγτώρια. Γυναίκα—δηλαδή κορίτσι τριάντα πέντε τριάντα έξη χρονώ που δέν τής έλειπε διόλου κάποιον πνεμα. Τής σύφερνε, που έλεγε ο Σεβιλιάς, ή απολαίκεψη. Όταν εΐτανε καλόγριες, είχανε και τότες άβρώστους, μά είχανε, καθώς ίδια τό μολογούσε του Άντρέα, έφτά ώρες τή μέρα θρησκευτική άσκηση και προσεφές. Φυσικά, τις έφτά ώρες δέν τις περνούσανε με τούς άβρώστους. Τώρα που γενήκανε λαϊκές σαν τις άλλες, έπαψε ή άσκηση με τις τόσες προσεφές, και φροντίζανε περισσότερο γιά τήν Κλινική τους, εξω από τήν κεριακή, που δέν τις έπιανες, και που δε λογαριάζε μήτε ή Κατινούλα. Έκει έβλεπε τί θακούθουσε πρώτα, επειδή όταν ή καμπάνα σημαίνει στο μοναστήρι γιά προσεφή, ως είναι και γιά δείπνο, ή καλόγρια πρέπει άμέσως να

Μιά μόνη στιγμή βλέπω τή Μέλπω ν' ανεβαίνει ψηλά. Και τότε φωνάζει: «Έγώ θέλω να μ' αγαπούν (γράφει αγαπούνε) σαν που θέλω εγώ!» Κι όμως παραδίνεται στον Παύλο άνόητα, σα δουλικά, σαν κούκλα δίχως δική της ψυχή.

Από τήν ίδια φύτρα κι ο κύρ Φίλιππος. Άτολμος, άβουλος, μισερός. Πού και πού ξεσηκώνεται και κάνει ν' άντρειευτή, μά πάντα τότε βαστούνε κάτω οι παλιές ιδέες και τό σκλαβωμένο του αίμα. Έχει μισοκαταλάβει τήν αξία τής ζωής, μά δέν ξέτιναξε άκόμη από πάνω του τά κουτηθια ψυχόρμηπα τής γενιές του.

Δέν αξίζει να σταθούμε στον Παύλο. Τόνο ξερούμε όλον τόν άνοστο λεβεντιό που γαληφεύει τις γυναίκες. Κ' είναι χαρχαχτηριστικό πως δε βρίσκεται τίποτε πύ ήρωϊκό από έναν Παύλο στη ρωμαίικη κοινωνία γιά να γυρίση τα μυκλά τής γυναικας που όνειρεύεται λευτεριά. Τί διαφορά και πόσα ύβανουβούνια δε χωρίζουε τήν αγάπη τής Μέλπως από τήν όρμη τήν ποιητικώτατη τής Τρισεύγενης ή τή μεγάλη πίκρα τής Hedda Gabler. Δέ μάς θυμίζει: ούτε καν τό λεβέντικο ήδονισμό τής Mme Bonnavary. Κι όμως στο βθος βάθος τής ψυχής ίδια τις σπρωχει και τις βραχνίζει άποθυμιά. Μά λυρισμός άττικός, έπική καταρρόνια, μεγαλομανία αισθητική φέρνουε τις άλλες στο ύψος τής ποίησης τής τυπικής. Η Μέλπω σέρνεται σα γυμνοσάλιαγκας.

Και καθώς έλεγα στην αρχή άν ο κ. Φυτίλης θέλησε να μάς ιστορήση τή σημερινή Ρωμαίικη ψυχολογία μπορούμε να τότε συχαρούμε γιά τήν ξερή και βαθιοχτύπητη και σαρκαστική που μάς έδωσε εικόνα. Όμως άν έννοούσε να συμπαθήσουμε τή Μέλπω πρέπει να δηολογήσουμε πως δέν τήνε φτέρωσε με τή χρειάζουμένη ποίηση και δεσποτικότητα και δέν τήν έπλασε ξάστερη κι άντινομη και συνειδητά μεγαλοφρονούσα.

Προπούμενο θαρρώ πως έρχεται να προσθέσω εδώ δυο λόγια και γιά τό δράμα του κ. Κουλουβάτου—τό «Ξεφάντωμα». Τό θέμα είναι συγγενικό. Περιγράφει ο δραματογράφος τόν άσυγκράτητο ήρωϊσμό του χροκόπου πλαϊ πλαϊ με τό μαλακώτερο μά πύ στρυφνό εγωισμό τής γυναικας που αγαπήσε δίχως παντριά. Μερικές σηνές δέν είναι καθόλου άχαμνές, μά κάποια φιλοσοφική πολυλογία και κωκόγουστη άσυναρτησία χαλνούνε του έργου τή δύναμη.

Με λύπη παρατηρώ πως και στα δύο δράματα.

φανή, κάποιες νάφηση και τόν άβρώστο στη μίσση. Τά δηγότανε μόνη της του Άντρέα, μά τό είχε πίκρα, καμώ τό είχε άπαρηγόρητο που ως και τώραιο τους τό ιδιαίτερο παρακλήσει, τήν άμορση, τή ζηλεμένη σάλα με τά κονίσματα και τό κονοστάσι, άξαφνα τήν καμανε σάλα μ' εργαλεία τής κινηματικής, τής μηχανοθεραπείας!

Τήν παίραζε λιγάκι, μά πολύ γλυκά, ο Άντρέας:

—«Τί σας μέλει, άρρώ είστε κ' έτσι χρήσιμες στην άθρωπότητα;»

Η Βιγτώρια πάλε άπορούσε θαρώντας στα μάτια της άθρωπο, καθηγητή, που μυστήρια δε χωρούσε ο λογισμός του, και που έδειχνε τέτοια καλόςύνη ως και σε μιά δούλα.

Ο Άντρέας τό είχε γιά πρώτο του χρέος να πηγαίη τή μέρα πολλές φορές στης Κατινούλας. Διάβαινε από τό στενωπότικο τό μακρυνορι που χώριζε τις δυο άκρες τής Κλινικής, με τό μαγερισό στη μίσση του, στενωπότικο κι άφτό. Καθότανε, διάβαζε στην άμερή της ή τής έλεγε δυο λόγια να τήν παρηγορήση, να τής δώση θαρρός. Ο Κύριος που τώρρα σαν πατέρας φρόντιζε γιά τά παραμικρά τής υγείας της, γιά τό ρυγί της, γιά τό πιότό της,

ρασε κι άλλα πλκακία. Τή δεφτέρα, δώδεκα, είχε γεμίσει χιλια πεντακόσια εικοσιπέντε. Και δέν τέλειωσε. Δούλεβε στην καμερίτσα του τή στενή, τόσο στενή που με δυσκολία μπορούσε μέσα να σαλέψης. Στη δουλειά του άπάνω, άλχημονούσε τό λαμπρό του τό εργαστήρι. Ξυπνούσε πρωτ πρωτ και πλάγιαζε άργά, ύστερς από τά μεσάνυχτα. Κούραση κχιμά δέν έννοιωθε. Πάντα φρέσκος και στο ποδάρι. Δέν άμελούσε κανένα του χρέος. Δέν άφινε μέρα δίχως να στείλη πεντέξη πιττάκια ή δελτάρια εικονογραφημένα, που εΐτανε τότες μόδα, χώρα σε όλους τούς μουσαφίρηδες του Χαμονοκορφιού, με χαϊρετίσματα, με μιά νοστιμιά, μ' ένα θυμητό, μ' ένα κοπλιμένο στο κάθε πιττάκι. Κάποιες του χρειάζότανε μιά, μιάμιση ώρα να τά συνταϊριάξη γιά τό κάθε πρόσωπο, να διαλέξη και τήν κατάλληλη βίστα ή τήν κατάλληλη ζουγραφιά. Κάθε μέρα, έν νοείται, κι από ένα γράμμα μεγάλο, τέσσερα κατεβατά, γιά τήν Άννα, γραμματάκι γιά τή Μοιρίτα. Τελέγραφο κάθε μέρα. Συγνομιλούτε και με τόν κοσμογορισμένο τό γιατρό. Μιά μέρα μάάλιστα ο κ. Σεβιλιάς παρατήρησε πως ο Άντρέας στην άκρη τής γλώσσας του είχε κ' ένα είδος σπειρί, ένα παρασάροκωμα, πές μιά μυτίτσα που πετούσε λιγάκι. Τό ή-

ή γλώσσα δέν είναι άρκετὰ κανονική ούτε πλούσια μελετημένη. Άπορώ πώς τεχνίτες πού φαίνονται νά καλοξέρουν τήν αξία τής δημοτικής ξεχεινούνται τόσο πού νά παραβλέπουνε κακοφωνίες κι άσυμμόρφωτους τύπους και νά μὴν ξαφνίζονται σάν άνακατεύουσε στό ζωντανό τό διάλογο πεθαμένα λόγια τοῦ βιβλίου.

ΕΡΜΟΝΑΣ

Karachi 5.3.07.

ΖΟΥΓΡΑΦΙΕΣ

6.

Στήν άχαρη ξεροποπία τραγούδιου ένα βράδι. Νά μ' άγροικήση εκεί ψυχή δέ βρισκόνταν σιμά μου... Μά άργά κατέβη άπ' τ' άνοιξη ένα δέντρον κιλιάδι, και τήν αυγή είδα άπάντεχα σουμάνι διάγυρά μου.

7.

Ω πρώτο συναπάντημα και πρώτη γνωριμιά! Η όψη σου ή όείρη γύρω άπ' τ' άνοιξη θάμα... Στο περιβόλι άγνωστοί δίχως μιλή κινιά, άντίμα περπατούσαμε. Κ' ένας καμύς άντίμα...

8.

Τό ζάμι σου πυρώθηκε στό γέμισμο τοῦ ήλιου, και τ' άνιψήγισμα έφτασε μακρύνει νά με θαμνώση, στό πρόσωπό μου άφίνοντας τή λαύρα ενός φιλιού πού έού τοῦ τό παράγγελες νύμφη νά μου τό δώση.

9.

Τό φεγγαρόκι μου έγεννε σάν ύπνο μου δειλά, νά κόψω τ' άνοιξη τοῦ μααξέ, και γιά δική του χάση νάν τ' άπιώσω στό βουνό, πά στήν κορυφή άψηλά, τήν άλλη νύχτα νά διαβή κείθε, γιά νίν τή πάση.

10.

Σί θέλω σάν τό κρύο νερό, σάν τοῦ βουνού τή κρύα, σάν τήν περιήγηση κορυφή, σάν τή λεβεντοδέτρα, σέ θέλω σάν τήν κέρδινα και σάν τήν άλαφίνα, καμάρι τής φωλίτσας μου και τής χαράς μου άφίντρα.

11.

Σιμά σου πάντα βρισκώμαι. Κι άν έξής πιθυμιά, τή σούρουτα κατέβαινε κι άκουσε στό περιάλλι. Είμαι ή βορριάς πού κρύβεται μέσα στήν καλαμιά, κ' ή καλαμιά δλη γένεται ζαμαρά και σουραλί.

12.

Πολέμου βρήκε με βουητό μέσ' τοῦ βουνού τή στεράα. Οί μανιασμένοι άγέρηδες με τή δέντρα έχουν μάχη. Μά λέω πώς τοῦς κινήρησαν τή πράσινα φουσατά, γιατί άπ' άλλάρα τή τρωή νά βοβολάν στή χάχη.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

ΟΥΤΟΠΙΑ

Φίλιτάέ μου Ταγκόπουλε,

Πάνε δικά μήνες άπό τοῦ «Νουμά» γράφηκε πώς ή ύποκεινόμενος, μιλώντας κάποτε, χαρακτήρισε τόν άγώνα τών Δημοτικιστών ως άγώνα Ούτοπιστών. Άπό τότε θέλησα νά διαμαρτυρηθώ, μ' άν καλοξέρω γιατί τή παράλειψη ως τή σήμερα. Μιά εξήγησις όμως είτα: ύποχρέωσις μου, πού μου φανεται, πώς κίλλιο είναι: νά γίνει άργά παρά ποτέ.

Με πολλήν άγάπη ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΑΜΑΣ

12/1/907. Αθήνα.

Στήν Ελλάδα δέν είναι δύσκολο νά συναντήσουμε και στό 1907, σέ στάδιο πνευματικών άγώνων, άνθρωπους πού νά ένεργούν με τήν όρμη τής τυφλής πίστεως, σά βάρβαροι Φετιχιστάι. Είναι δέ συνηθέστατο ν' άπαντήσουμε τοῦς νεοβάρβαρους πού μαϊμουδιζούν, άγνωμοι και άβουλοι, ύποστηρίζοντας μια φιλολογική μόδα.

Στόν τόπο μας δύσκολο είναι δυστυχώς νά συναντήσουμε τοῦς άνθρωπους, πού σέβονται τόν έκούτο τους και πού όταν θέλουν νά συντρέξουν τόν άγώνα ύπέρ μιας Ίδέας φροντίζουν νά σχηματίσουν φωτεινή γνώμη δική τους και προσπαθούν νά νοιώσουν βαθειά και τό «Γιατί», και τό «Πώς», ή νίκη τής Ίδέας θά ώφελήσει τό Έθνος.

Και λοιπόν κάθε άξιος νά όνομάζεται Δημοτικιστής πρέπει νά πολυσκεφτηκε και νά καλοκατάλαβε τουλάχιστο τό «πώς» συνδέεται ή πνευματική τοῦ έθνους αναγέννησις με τήν είσαγωγή τής ζωντανής γλώσσας στό Σχολείο. Διότι αυτός είναι ή έσωτερικώτερος σκοπός τοῦ άγώνα, πού κρατεί τέσσερους αιώνας ως τή τώρα.

Όσο ή σκέψις και όσο ή μελέτη—δυό λέξεις πού δουλεύουν τήν ίδια εργασία τοῦ νου—μας άποδείχνουν χεροπιστά τή ώφελήματα πού θά προκύβουν άπό τήν παραδοχή τοῦ ζωντανού Λόγου στό Σχολείο, στό Βιβλίο, στό Δικαστήριο, στήν Πολιτεία, τόσο και ή σκοπός ενός κοινωνικού και πνευματικού άγώνα δύσκολου, γεμάτου βάρβαροι και πίκρες, μας φανερώνεται έρός, ύψηλός, έθνικός.

Με τή μελέτη, με τή σκέψις θεμελιώνεται ή πεποίθησις, ριζώνει ή άγάπη και φανερώνεται ή άφοσίωσις στήν Ίδέα. Γεννιέται δέ ή άργοφανέρωτος Ένθουσιασμός, ή άδολος και φωτεινός, πού δέν ξεπέφτει ποτέ, πού δέ θά γνωρίσει ποτέ τήν άπογοήτευσιν.

Βιβλία σάν τοῦ μακαρίτη Ροΐδη, πού έτειναν νά σκορπίσουν τήν πάχη τής γλωσσικής προλήψεως κ' εξηγώνωσαν τή καμικά και τ' άσκοπα και μ' άδειξαν τή στρεβλωτική τοῦ νου καμώματα τής άπτικομανίας, χρησιμεύουν νά φωτίζουν τή σκέψι.

Βιβλία σάν τοῦ κ. Ψυχάρη, πού κοινολογούν τή διδάγματα τής Έπιστήμης, χρησιμεύουν νά θεμελιώνουν τήν πεποίθησι.

Βιβλία σάν τοῦ Φωτιάδη, πού διαλαλούν τό τί θά κερδίσει ή Έκπαίδευσις άπό τή νίκη τής Ίδέας, χρησιμεύουν νά ύποβάλουν τόν Ένθουσιασμό.

Άπό τή «Είδωλα», άπό τό «Ταξίδι», άπό τήν «Έκπαιδευτική μας Αναγέννησις» άνατράφηκαν τή τελευταία είκοσι χρόνια και μπορεί νά βγούν και στό μέλλον άγνοοι και μελετημένοι δημοτικιστάι.

Μ' άς χρειάζονται όμως ακόμα βιβλία φωτεινά, πού νά εξετάζουν και άπό πολλές άλλες άπόψεις τή δεινά πού μας φέρνει ή πλάνη, πού θέλει γιά γραφομένη μια γλώσσα τεχνητή, και πού νά δείχνουν πρό πάντων τή ώφελήματα, πού πρέπει νά προσδοκάμε άπό τήν παραδοχή ως γραπτοῦ μας λόγου τοῦ προφορικού μας λόγου. Διότι άπό τή βιβλία αυτά, πού δέν ξέρω άν έγράφησαν, ή θά γραφοῦν αύριο, είμαι βέβαιος, ότι ή Ίδέα θ' άποχτήσει και άλλους πολλούς εύσυνείδητους και χρήσιμους όπαδούς.

Άλλά ένας τέτοιος σωστός δημοτικιστής, γιά νά θεωρηθῆ και πιστός τής Ίδέας; όπαδός είναι άπαραίτητο σέ κάθε στιγμή νά φαντάζεται άναμφίβολη κ' έξασφαλισμένη τή Νίκη;

Κι άν τάχα πρόκειται νά μη χαμογελάσει ποτέ ή φτερωτή θεά, δέν έχουμε καθήκον και ύποχρέωσι νά πολεμήσουμε τήν πρόληψιν με όλες μας τίς δυνάμεις, άφού μια φορά, με τής σκέψις και τής μελέτης τή διαβολική συνέργεια, έγνωρίσαμε τήν άλήθεια;

Νομίζω πώς ή άμφιβολία, όσον άφορῶ τό πιθανό πρακτικόν άποτέλεσμα τοῦ άγώνα, μήτε άπιστο μπορεί νά κάνει τόν θετικό όπαδό τής Ίδέας, μηδὲ νά τόν άποκαρδιώσει μπορεί. Διότι αυτός είναι καθήκον και μίαν ύποχρέωσι νοιώθει: Νά πολεμήσει!

Άπεναντίας μπορεί καμιά φορά οι άμφιβολίες νά ώφελήσουν σημαντικά, ύποδείχνοντας τήν άνάγκην, ή προσεκτικότερης εξετάσεως μερικῶν μορφῶν τοῦ ζητήματος, ή βαθύτερης μελέτης τοῦ μέλλοντός του. Κ' έτσι δέν είναι άπίθανο νά φανερωθῶν έγκαιρα μερικῆς ένεργείας άσκοπος ή και βλαβερῆς, άλλες δέ άλλου είδους ένεργείες νά φανῶν άναγκαίως.

για τόν ύπνο τής, ή Κύριος πού ζαιτίας τής καταπιάστηκε τόσο ταξίδι, πού έμνησε κίόλας πλάγι τής νά τήν προσέχη, ή Κύριος μεγάλωνε φοβερά στή φαντασία τής, άξαφνα τής φαινόταν ή Κύριος άλλως άγγελος, σάν τήν Κυρία! Δέν τό πίστευε πριν πώς θά φερθῆ ποτέ του έτσι μαζί τής. Η καχημένη άπορούσε μ' όσα στοχαζόταν ή Αντρέας γιά νά τής κάμη και τό κρυφό τής τό χατίρι, λές και τό μάντεψε τί μπορείσε νά τής άρέση. Τής άγόραζε σωρό πιτάκια με βίστες τοῦ Μπρ... γιά νά σερβιανίζη τάχα στήν πόλη κι άπό τό κρεβάτι. Πήρε ψιλά καρδιά και τής κάρφωσε στόν τοίχο, άντίκρου τής, μια φωτογραφία τοῦ εργαστηρίου του, γιά νά τήν κοιτάξη και νά συλλογιέται πώς θά τό ξαναδῆ, πώς θά τό συγυρίση και πάλι τάρναστῆ τό ζηλευμένο. Τής χάρισε κ' ένα καλαμαράκι, χροισμα σημαντικό άπό μέρος τοῦ Αντρέα, πού ή μισή ζωή του έσταζε άπό τό καλαμαράκι του, και τής τό χάρισε γιά τό πρώτο γράμμα πού θά δυνηθῆ με τό χροισμα τής νά τοῦ χαράξῆ, όσα φύγη. Στόνομά τής έγραψε ή ίδιος πεντέξη γραμματάκια γιά τίς φιληνάδες τής, πού τής είπε νά τοῦ ύπαγορέψη. Γέμιζε ή καρδιά τής βρωμοσύνη, και με τό κισσόφυλλο πού δέν τάφινε άπό τό προσκέφαλό τής, με κάτι μαλλά-

κια τής Μοιρίτας, πού τή είχε φυλαχτό, άνάξωμε κ' ή ψυχή και τό σώμα τής Κατινούλας.

Ο Αντρέας, σάν έβγαίνει άπό τήν κάμερή τής, πού ξεγνοιαστός, πού ξελαφρωμένος, πήγαινε μια ώρα περίπατο ύστερος άπό τό πρόγραμμα ταχτικά, νά χαρῆ λιγάκι και τήν καινούρια πολιτεία όπου βρισκόταν. Τό Μπ... άξίζε περίπατο και μάλιστα περίπατους. Μιά πρασινάδα ή χώρα μέσα τής και γύρω γύρω, τή περιχώρα τής κικαπαι, κορσοϋλες, βουναράκια και βουναρία. Μά τό λιμάνι έκείνο τό θεόρατο, άπό τή μεγαλήτερα τής Έβρώπης, μάγεσε με τή θεά του τόν Αντρέα. Κατεβαίνοντας τό δρόμο τής Κλινικής, έφτανες άμέσως σέ μια πλαταία δεντροφυτεμένη, πού τέλειωνε μπροστά σέ ταράτσα, δεντροπόχτη και τούτη άπό τήν ταράτσα, όταν προχωρούσε ως τήν άκρη, ξάνοιγες σ' όλο του τό φάρδος, σ' όλο του τό μάκρος τό λιμάνι, πέρα πέρα δεξιά σου ξάνοιγες και τό λιμάνι τοῦ λιμανιού, ξάνοιγες άλλωρα τή θάλασσα. Η θάλασσα, ή λεοτεριά, τάνοιχτό! Πότε, άχ! πότε θάνοιξη άλλωρα, κ' ή ζωή μας; Έπλεκε, ξανάπλεκε ή Αντρέας χίλιους και χίλιους στοχασμούς. Πότε θά γλυτώση ή έθρως άπό τήν πλάνη, τήν άκαταστασία, τήν άββάστια; Πότε θά έρμενισῆ στάνευπόδιστα νερά, τά-

παλόστρωτα; Πότε θά δῆ και λιμάνι όπου ψυχα νά πλέχη, και θάλασσα όπου νά ξεσκλαβώνεται ή νους του με τόν άέρα πού φυσῆ; Υγεία, ρυθμό, κανόνα, πότε θά τάπολάψουμε; Η ζωή μια μέρα πρέπει νά μοιάξη με καρδί πού άκοιλωθῆ ίσια τή γραμμή του και πού θά φουσκώνουνε τή παννία του με τή κυβερνημένα τάνεμια τοῦ πέλαγου και τοῦρανοῦ.

Σά γύριζε πίσω νάνεβῆ σπῆτι, τοῦ φαινόταν ή ξαφνα πώς ή σκλαβιά τής σημερινής μας τής ζωής τοῦ ξαναπλάκωνε τή στήθια. Ναι, περπατείς, ζυγώνεις ως ένα μέρος, βλέπεις τό λιμάνι, βλέπεις τή θάλασσα, λές πώς βγήκες έξω μακριά, ή φαντασία σου άλάργεψε, ξεπέρασε τό στενωλαίμο τοῦ λιμανιού, πετάχτηκε στό ποθητό ταξίδι. Μά θά ξαναμπῆ άραγες τό καρδί σου στό λιμάνι, κι άν ξαναμπῆ, τή θάλασσα, θά μπορείς τότες άραγες νά τή βλέπεις άκόμα; Όχι, σου τήν άποσκεπάζουνε τή δέντρα τής ταράτσας. Σου τήν άφανίζουνε οι πολιτείες. Κι ή Αντρέας, άνήσυχος, συνεκρημένος και πάλι άπό τόν έρωτά του τής γεωμετρίας, κατανοούσε σκλαβός ή ίδιος τής μανίας του τής παλιές, ξαναρχόταν, άφού άπομακρύθηκε, ξανάκανε άφού έφυγε, δυό τρία βήματα ίσα με τήν άκρη τής ταράτσας, γυρνούσε

“Ας μου συγχωρηθεί ένα παράδειγμα, με το δ ποιόν θα προσπαθήσω να δείξω αυτό που είπα, ότι αμφιβολίες ένιστε μπορεί να ώφελήσουν.

Είναι από την ιστορία μας γνωστόν, ότι οι Φιλικοί τον καιρό, που δούλευαν να προετοιμάσουν την κνάστασι του Γένους, πολλές φορές αμφιβάλαν για την εύδοξοι του σκοπού τους. Κι όμως οι αμφιβολίες αυτές δεν τους έφεραν ν' απκρνηθύν τον ιερό άγωνά τους. Απεναντίας μαθαίνουμε από την ιστορία, ότι οι αμφιβολίες για την έπιτυχία του κινήματος που ετοίμαζαν μπορούσαν να τους αναγκάσουν να ζυγίσουν προσεκτικότερα τα πρόσωπα και να λογαριάσουν βαθύτερα τα μέσα και τις περιστάσεις ώστε να λάβουν τα καταλληλότερα μέτρα για να εξαπλωθεί ή επανάστασις άπ' άκρη σ' άκρη της Έλληνικής Χερσονήσου.

Και λοιπόν μπορούμε να πούμε, ότι κ' έμεις οι Φιλικοί, που θέλουμε να προετοιμάσουμε το 1921, οι Μαλλιανοί—όπως θέλει το όχλου ή φιλοπαίγλου—να μας άποκκληί—την Ίδέα μας, που είναι να οδηγήσουμε το Γένος στην πνευματική του ελευθερία δε θα την άπαρνηθούμε ποτέ, μολονότι δικαιούμεθα σοβαρότατα ν' αμφιβάλλουμε για την πραγματοποίησι του σκοπού, όσο τα μέσα, που μεταχειρίζονται μερικοί Δημοτικιστάι για την κατήχησι και την προετοιμασία του κοινού τα κρίνουμε άστοχα, ή όσο θεωρούμε πως δεν έβάλθησαν σ' ένεργεια άλλοι τρόποι φωτισμού της κοινής γνώμης καταλληλότεροι, μεθοδικότεροι, πρακτικότεροι, έπικαιρότεροι, άποτελεσματικότεροι.

Μά και τή στιγμή που βεβαιωθήκαμε, ός πούμε, ότι ή άποτυχία του άγώνα είναι σχεδόν βεβαία, και τότε—τό είπαμε ήδη—το καθήκον προτάττει: Νά εξακολουθήσουμε όπως όπως τον άγωνά. Και εξακολουθώντας τον δεν πρέπει να μας περάσει από το μυαλό ή ύπόνοια πως κινηγοίμε μίαν ούτοπία. Διότι ούτοπιστής δεν είναι ή άνθρωπος, που μοχθεί για σκοπό, που μπορούσε να πραγματοποιηθεί, αλλά που για τον έναν, ή τον άλλο λόγο μπορεί και να μην πραγματοποιηθεί ποτέ. Μηδέ μπορεί να χαρακτηριστεί ως ούτοπία ή Ίδέα, που βαθείς προλήψεις των ανθρώπων και πλάνη αιώνοβία, μπορούν να μη της έπιτρέψουν να κυριαρχήσει. Η ούτοπία όριζεται και είναι θεωρητική όργανωσι, ή όποια είναι άδύνατο να πραγματοποιηθεί, διότι οι φυσικοί νόμοι αντίστέκονται και καθιστούν άδύνατη την πραγματοποίησί της.

Και για νάρθουμε στο τέλος στην περίστασι της γλώσσας, που μας άπασχολεί, λέμε: “Οτι ούτοπιστής δίκαια θα θεωρηθεί εκείνος, που θα ετοίμάσει στο γραφείο του τή Γραμματική μιας γλώσσας, που δε μιλήθηκε ποτέ, ή και που μιλήθηκε πρό έκατό χρόνια, μά δε μιλιέται πλέον, θα θελήσει δε να έπιβάλε σ' ένα λαό, μαθαίνοντας τή γραμματική του γραφείου του, να μιλεί και να γράφει την όμαλή ή την άνώμαλη άδιάφορο, θεωρητικήν ή άμίλητη σήμερα γλώσσα.

Αύτου του είδους ή Γραμματικός Συγγραφεύς είναι ούτοπιστής, διότι στο έπιχειρήμά του και στο σκοπό του αντίστέκονται οι φυσικοί νόμοι, που θέλουν το λαό να δημιουργεί μόνος του τή γλώσσα του—άρα και τή γραμματική της—άνάλογη της έπαχής, του χαρακτήρα του, των πνευματικών αναγκών του.

Ούτοπιστής όμως δε μπορεί να θεωρηθεί ποτέ εκείνος, που θα ύποστηρίξει, ότι πρέπει επί τέλους ν' αναγνωρισθεί σήμερα, ή αύριο, ή μεθαύριο, ως γραπτός λόγος του λαού, ή σημερινός, ή ή αύριανός, ή ή μεθαυριανός, προφορικός λόγος του λαού. Διότι αυτός μοχθεί ν' άποδείξει, ότι δεν είναι δικαίωμα κανενός να μην παραδέχεται ως καλά καμωμένο το πράγμα, που ή φύσις μόνη της έπραγματόποιησε.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΑΜΑΣ

Φ Θ Ι Ν Ο Π Ω Ρ Ο

Τώρα κανείς άρχίζει να κινώγη
Και τή ζεστή γωνίσα του ζητή
Φθινόπωρο τα δέντρα ξεγυμνώνει
Τα φύλλα τους να κνή φορεσιά.

Τα χελιδόνια φεύγουν τα καίμένα
Και παίρνουν οιάτλωμένα τους φτερά
Της άνοιξης τα δώρα μαγεμένα,
Τραγούδια, πρσιανάδα κ' έμορφία.

Μά άπειράνθη για πάντα λουλουδίσει
Μίαν άνοιξη που νοιώθω στην καρδιά,
Κι άκούρασι τα δώρα της ανορίζει,
Τραγούδια, πρσιανάδα κ' έμορφία.

Και δεν κοιτάζω έξω τον άέρα,
Τα φύλλα τα ξερά, την παγωνιά...
‘Η άνοιξη να ζήσ' ή μαγεμένη
‘Η άνοιξη που έχω στην καρδιά!

Χάλκη

ΜΕΛΠΟ

το κεφάλι, κοίταζε άνάμεσα στις φυλλωσιές, για να ξεδιακρίνη άλλη μια τή θάλασσα, για να ξεδιακρίνη άλλη μια το στενόλακμο εκείνο του λιμανιού, ώς που, σε στιγμή ώρισμένη, να συνεδέση κάπως ή λογισμός του της θάλασσας τή θεία με τή βεβαιότητα της λεπτειάς, και τότε πιά να πάη στην Κλινική του εισηγεμένος.

Τόνοιρό του της ξαναγεννημένης της ζωής, το κινηγοίσε κι άπάνω στα βουναράκια κι όπου άλλού φαινότανε ή θάλασσα ή ψυχομαγέφτρα. Μιά μέρα προτού άφήτη την Κατινούλα στο Μπ... για ένα μήνα τρεις βδομάδες άκούη, θέλησε να δη άπ' όσο πιο σιμά μπορούσε το λαμό του λιμανιού. Πήρε το τραβάγιο, τράβηξε έτα με τα προτειγίματα κάτω της πόλης, περπάτησε λιγάκι προς τή θάλασσα και βρέθηκε σε μια κορφούλα χαμηλή άπ' όπου θεωρούσε περίρημα το στενοπέραςμα ή την μπασιά, δηλαδή του λιμανιού το λαμό. Του καρφώθηκε όμως στο νού, να δη στα πόδια του και τάρκογαλι το κοιμισμένο. Μά ή κορφούλα, που καθώς είπαμε ύψος πολύ δεν είχε, ότκν την άγνάντες από τή στρατά, στεκότανε πολύ άψηλά, ότκν άπό πάνω της έβρίχνες μια ματιά στάρκογαλι, κ' έπρεπε μάλιστα να προβάλλη άπό τα βίζα ως την κορφή, για να πέση

γραμμή το βόλι της ματιάς σου στάρκογαλιάτικο το νερό. Δύσκολο το πράμα, γιατί άπό την πίσω πλαγιά γκρεμνός ή κορφούλα και ζαλιζόσυνε. Ζαλιζόσυνε μια, ζαλιζόσυνε δυό φορές ή ‘Αντρέας. Ός τόσο το κατάρθωσε και δεν κατέθηκε προτού συνεδέση και πάλε ή λογισμός του όσα συνταίριζε σ' έναν πόθο ή καρδιά του. Κι άκού τα συνέδεσε, τραβήχτηκε γοργά γοργά, για να κρατήση πιο σίγουρα μέσα του άκέρια την έντύπωση τή στερνή. Γύρισε λοιπόν άπό το μονοπάτι, βγήκε έξω στο μεγάλο το δρόμο, κι αντίκου του, άπό την άλλη μεριά, σε μίαν άλλη κορφούλα, ένα θεόμορφο βουνακι βροσίθεο και σε να του έλεγε νάρθη. Πρόθυμος ή ‘Αντρέας. Το έζερε κίβλας πως οι ντόπιοι, το βουνακί εκείνο τώνομαζανε Τό βουνακί της ‘Αγάλης. Δε βόσταζε. ‘Ανέβηκε. Ψυχή. Μόνο, παρέκει στα προτειγίματα κάτω της πόλης, στρατιώτες που γυμναζόντανε. Δεν πρόσεξε, αν κ' ή άπόμακρη μουσική τους άντηχούσε στάρκογαλι του σαν ήσυχη μελωδία ειρηνική. Στρώθηκε στον ίσκιο ενός δέντρου, ενός πέφκου θάρβω. Γύρισε τή θάλασσα ή ματιά του. ‘Αλλάργα την έξοιγε τώρα με την μπασιά μαζί του λιμανιού, με το λαμό. Σά να πήγε στον τόπο της ή καρδιά του. Θάλασσα, ειρήνη, λεπτειά. Τα συνέ-

‘Ο ΝΟΥΜΑΣ,

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΥΡΙΑΚΗ

ΣΥΝΤΡΟΜΗ

Για την Ελλάδα Δρ. 10. — Για το Έξωτερικό Δρ. 10.

20 λεπτά το φύλλο λεφτά 20

ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ : Στη κίόσκια της Πλατείας Συντάγματος, ‘Ομόνοιας, Υπουργείου Οικονομικών, Σταθμού Τροχόδρου, (‘Οφθαλμιατρείο), Βουλής, Σταθμού ύπόγειου Σιδηρόδρου (‘Ομόνοια), στο καπνοπωλείο Μανωλακάκη (Πλατεία Στουρνάρα), ‘Εξάρχεια, στα βιβλιοπωλεία ‘Εστίας, Γ. Κολάρου και Σακέτιου (όδες Σταδίου, άντικρυ στη Βουλή). Στο Βόο, βιβλιοπωλείο Χριστόπουλου.

‘Η συντρομή πλερώνεται μπροστά κ' είναι ένός χρόνου πάντα

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

‘Ο κανυάς... για τους άπογόνους μας — ‘Ο σοσιαλιστής ‘Αντύπας— Βάρβαροι και σκεφτικοί— Κάτου άπό την άγίδα— ‘Ο σύμμαχός μας.

ΣΤΟ ΛΟΓΟ ποίησε ή Μιστριώτης την περασμένη Κυριακή στο Δημοτικό θέατρο—λόγο έθνικό κι όχι θεατρικό, παρακαλούμε—μς έήρησε, κενό σε τόσα άλλα σοφία, και το γιατί έχουν καρφωμένο το μάτι τους οι Βούρραροι, οι Ρουμάνοι και οι άλλοι πάνου στην Ελλάδα και ζητούν την καταπίδνε.

‘Ακούσε λοιπό, το μυσικό. Οι Βούρραροι κι η ζητούν να καταχτήσουν την Ελλάδα για να μπορούν να λένονται άπτοι άπόγονοι του Θεμιστοκλή και του Μιλτιάδη κι όχι έμεις. Και σε τοτό, λέει, τους βοηθάνε και οι δημοκιστάδες που, βαλμένοι και πλερωμένοι άπό τους όχτρούς μας άγωνίζονται να διασπάσουν την ένότητα της γλώσσας μας.

‘Ο λόγος του σοφού άνδρός δημοσιεύθηκε στο ‘Εμπρός της περασμένης Δευτέρας κι ή άνήγη ποίησε τή σοφία αυτά λόγια κυκλοφορεί άκόμα λυτέρω στους δρόμους και διδάσκει μάλιστα και στο Πανεπιστήμιο. Και ή κοσμάκης που άκουσε στο θέατρο αυτές τις άνοησιές χερσοκρήσε και φάναζε και ζήτω και δε βρέθηκε, μέσα σε τόσους κομμοβήρους, κ' ένας φρόνιμος και μυαλωμένος άνθρωπος να σηκωθεί και να πει:

— Καλά τα λές, μιάρμπα, μά δευσιχός όπτε ή Βουραγία, όπτε ή Ρουμανία, όπτε κανένα άλλο ‘Εθνος κατοικείται μοναχά άπό Μιστριώτηδες! ..

Γιατί θάταν εντύχημα για μας νάρη ή Βουραγία λ. χ. αν όχι όλους τους κατοίκους της Μιστριώτης, ένα τουλάχισ-

δεσε όλα, τα βόλεψε, τα συνταίριζε με το νού του, με τή γεωμετρική του την ποίηση, και χωρίς να ξαναπαρη το τρεκόγιο, λαρροβήματας, βρόβησε ως την Κλινική.

Τέσσερις ή ώρα τάρκογαμα, ώρα του δειλιού, όταν ήρθε. Κι άλήθεια, καθισμένη στο κρεβάτι, χαρούμενη, έτρωγε ή Κατινούλα παξιμάδικα που τα βουτούσε στον καρέ. ‘Ανοιγε καντούθε στα ματια του ή Ζωή.

(άκλουθεί.)

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΤΟΥ ΙΔΑ : «Μαρτύρον και ‘Ηρώων αίμα...» Δρ. 2.

ΤΗΣ κ. ΕΙΡΗΝΗΣ ΔΕΝΤΡΙΝΟΥ : «‘Από τον κόσμο του σκλονιού και οι δυό θάνατοι» Δρ. 3. Πουλιούντι στα γραφεία του ‘Νουμας.